

1856 2.
DE ATHEISMO
TOTIS GENTIBVS PERPERAM IMPVTATO
PRAEFATVS,

NATALEM GYMNASII
HALLENSIS
CCII

IN THEATRO EIVS ORATORIO,
DIE XXVIII AVGVSTI, A. O. R. MDCCLXVII.

HORA SECVNDA POMERIDIE,

NONNVLLIS CIVIVM EIVS DECLAMATIONIBVS
PIE CELEBRANDVM
INDICIT.

AD QVAS BENEVOLE AVDIENDAS
AMPLISSIMORVM PATRONORVM
AC FAVORVM REI LITERARIAE
SPECTATISSIMORVM

HONORIFICAM PRAESENTIAM

HVMANISSIME EFFLAGITAT

IOH. GOTTOFR. TAVST,
RECTOR.

MARIEN-
BIBLIOTHEK
ZU HALLE

HALLAE MAGDEBVRGICAE,
STANNO TRAMPIANO.

Humanae naturae post tristissimam a conditore suo defectionem si genuinum statuere pretium velimus, nec plus ei minusue, quam par est, tribuere: omnem eius in eo versari praestantiam intelligemus, quod in tanta deprauatione sua, adhuc tamen passua quadam gaudeat aptitudine restaurandae imaginis diuinæ. Hac enim porta quasi miserimis panditur mortalibus, per quam caelesti animati virtute et auxilio, ex suis miseriis possunt elabi, viaque salutis a deo patefacta ad salutiferam numinis intuitionem deproperare; dummodo eius monitis morigeras aures accommodent. Verae nimirum religionis prima quaedam, etsi perobscura elementa ex concreata illa imagine diuina in omnium mentibus remansere, quae non nisi peruicacissima mentis obstinatione deleri

deleri penitus possunt atque obliterari; quamuis infinitis fere modis deformari atque obscurari. Etenim totius verae religionis aedificium a sapientissimo eius architecto ita est instructum, vt vniuersalium quorundam principiorum prima quasi stamina rationi humanae ab ipsa natura sint inuoluta et in ea complicata, quibus contemplatione huius vniuersi et crebriori rationis exercitio euolutis, tamquam basi ac fundamento totum reuelatae vniceque salutaris religionis systema ab vnico eius auctore, deo superstruendo absoluetur in iis omnibus, quotquot hunc salutis suae architectum non obstinata quadam proaeresi ab hoc suo opere perficiendo excludunt. Rudera illa imaginis diuinae, ab Augustino extrema eius vocantur lineamenta, quae constant humani intellectus quadam dispositione, principia haecce theoretica, esse deum, eumque vnum, verum, omnipotentem, iustum, conseruatorem et gubernatorem huius vniuersi, promte perspiciendi; voluntatis propensione ad iis assentiendum; conscientiae denique dictamine, deum iudicem actionum nostrarum agnoscendi. Eae vero naturae ratione praeditae proprietates notitiae de deo naturalis insitae et congenitae nomine appellantur, tum vero demum in acquisitam transeunt naturalem numinis notitiam, cum rerum creatarum contemplatione aliorumque testimonio in animo explicantur atque euoluuntur. Latent eae quidem velut semina in agro, ita in ratione humana obuolutae, et obscuris notionibus implicatae: sed tamen praesentiam, vim et efficaciam suam in eo maxime produnt, quod animum ad terminos et enunciationes principiorum naturae protinus distincte perspiciendos firmoque assensu excipiendos reddunt aptissimum. Haec prima religionis elementa toti humano generi tam sunt communia, vt nemo mortalium iure queri possit, se absoluto quodam numinis odio ab aeternae suae felicitatis arce esse exclusum. Per ipsam tamen humanae voluntatis libertatem non potuit deus non humano permittere arbitrio, velitne imaginis diuinae intra se restorationem, sine qua nullus dei datur intuitus, admittere, nec ne. Haec generalia religionis naturalis elementa

menta

menta et principia totius generis humani iudicio comprobantur atque consensu, adeo, ut Cicero vim legis naturae eis tribuat, qui *nulla, inquit, gens tam fera nemo omnium tam immanis est, cuius mentem non imbuerit deorum opinio. Multi (et quidni ipse Cicero?) de diis praua sentiunt; id enim vitioso more effici solet. Omnes tamen esse vim et naturam diuinam arbitrantur. Nec vero illud collocutio aut consensus hominum efficit: non institutis opinio est confirmata, non legibus.*

OMNI AVTEM IN RE CONSENSIO OMNIUM GENTIUM LEX NATURAE PVTANDA EST. Cui adstipulatur Plutarchus aduersus Colotem Epicureum, dum dicit: *Si terras ob-*

reas, inuenire possis vrbes muris, literis, legibus, domibus, opibus, numismate carentes, Gymnasiorum et Theatrorum nescias. Urbem vero templis Diisque carentem, quae precibus, iureiurando, oraculo non utatur, non bonorum causa sacrificet, non mala sacris auertere nitatur, nemo vnquam vidit. Sed facilius urbem sine solo condi posse puto, quam opinione de diis penitus sublata ciuitatem coire aut constare. Haec generalia religionis naturalis principia Tullius ita describit: *Quae est gens, aut quod genus hominum, quod non habeat sine doctrina anticipationem quandam deorum, quam Epicurus περόληψω appellat.* Idemque Tullius contendit lib. II. de nat. deor. eadem principia naturam cum ipsa statim natiuitate alte animo inpressisse, dicens: *Omni-*

bus innatum est et in animo quasi insculptum, esse deos. Quales sint, varium est: esse, nemo negat. Quae religionis naturalis vniuersitas cum ratione duce, et omnium temporum experientia teste tantopere sit confirmata: mirum omnino est, et priscis iam temporibus fuisse homines, qui totas gentes atheismi accusauerint, eandemque tibiam recentioribus temporibus esse inflatam. Sic Cotta apud Ciceronem, lib. I. de nat. deor. c. 23. autumat, *multas esse gentes sic immanitate efferatas, ut apud eos nulla suspicio deorum sit: sed autumat modo, nullis exemplis, nullis fide dignis testimoniis id comprobat. Negari quidem nequit, a priscis scriptoribus varias gentes atheismi nomine fuisse*

infa-

infamatas; quarum catalogum IOH. ALB. FABRICIVS in Bibliogr. antiquar. p. m. 229 texuit, sed et ostendit, eas non professione, sed vitamorbisque atheismi nomen promeritas. Speciosior longe est PETRI BAILII accusatio, qua variis Asiae, Africae insularumque gentibus atheismum imputavit, ad recentiorum scriptorum prouocans testimonia. Qua in re socinianos sine dubio habet applaudentes, qui omnes homines natura esse atheos, id est, omni naturali numinis cognitione destitutos, defendunt; ut apparet ex OSTORODI institutione religionis christianaë, cuius capite I. contendit: Homines dei notitiam non ex natura, nec ex creationis habere contemplatione, sed ex mera relatione, cum deus ab initio se hominibus manifestauerit. Ad quos vero fama eius reuelationis non penetrarit, eos nullam de deo habere persuasionem: id quod obseruari possit in gentibus quibusdam Indiae nouae et alibi. In reliquis vero Americae gentibus IOH. PETRVS MAFFEIVS Lib. II. Hist. Indic. Brasilianis Atheismi crimen impingit. Iacobus vero Thomasius in Praefat. XVI. de Brasilianorum lingua, religione &c. ostendit, Maffeianam relationem sibi met ipsi esse contrariani. Summo vero iure totum genus humanum IOH. LVDOVICI FABRICII apologetico contra atheismi calumniam fuit defensum: et iure meritoque omnes, qui sanae mentis sunt, IOH. ALB. FABRICIO in Bibliographia antiquaria p. 231. IV. ad stipulantur, quem locum tironum causa exscribemus: *Credamus Apostolo testanti τὸ πρῶτον τῷ Θεῷ siue Dei notitiam Gentibus etiam manifestam et a Deo ipso per opera sua manifestatam Rom. I. 19 seqq. a Deo inquam non cessante testatum se facere omnibus benefica manu sua Actor. XIV. 17. ut ab iis veluti palpando inueniatur. XVII. 27. Credamus sensibus ipsis Naturae quae est in omnibus hominibus usque quaque terrarum viuentibus, atque in hoc conspirantibus ut ex contemplatione huius vniuersi eius Auctorem, Auctorisque bonitatem, potentiam et sapientiam intelligere possint. Credamus omnibus regnorum et rerum publicarum conditoribus, qui sine religione et cura Numinis coalescere non posse ciuitates probe perspexerunt, neque adeo possent metu religioso uti ad Respublicas continendas, nisi sensum eius a natura homini iam innatum nossent. Credamus denique consensui*
tot

tot scriptorum omnis aevi, quarumcunque nationum, qui licet a Iudaeorum sacris vel Christi nomine alieni tamen omnes uno ore certum faciunt et indubitatum relinquunt, Theologiae Naturalis vestigia alte impressa fuisse esseque in ipsorum cordibus. Hoc Oriens et Occidens, et alio sole calentes terrae, hoc Americae non minus quam Asiae et Africae populi si ad eos adeas, vel si dignas fide relationes et itinerum commentarios de illis consulas, demonstrant. Hoc recentia hoc prisca loquuntur monumenta de Graecis et Romanis non modo, sed perinde et de Chaldaeis, Egyptiis, Persis, Thracibus, Indis, Sinesibus et nationibus quantumvis remotis ac barbaris quibuscunque.,

Quare qui eo insaniae processerunt, ut aut mentis arrogantia, aut libidinis imperio deum ore negent, impugnent ludibrioque habeant, merito sunt existimandi, semetipfos ex societate totius generis humani rationis usu praediti exclusisse.

Id vero argumentum erit praecipuum, quod in solemnitate crastina, in auditorio maiore, nonnulli tironum nostrorum declamationibus suis illustrabunt. Ordine vero sequente in scenam prodibunt oratoriam:

Johann Christoph Wunderlich, Mannsfeldensis, scientiarum praestantiam a sermonis pendere perfectione, sermone edisseret patrio.

Johann Friedrich Christian Ginsse, Hallensis, Religionis praestantiam cum Atheismi insaniam contendet eodem stilo.

Georg Christ. Blaufuß, Hallens. Cainum desperandum pinget prosa oratione germanica.

Georg Christ. Dietlein,

Friedrich Wilhelm Scavendorf,

Johann August Brauer,

Fried.

Friedrich August Wegner, Hallenscs, et

Heinrich Kub. Jon. Zoff, Schraplauiensis, *Systema atheorum
ridiculum* familiari colloquio patrio perstringent.

Johann Christ. Karbaum, Hallens. *summam Atheismi
sultitiam* stilo latino denudabit.

Christian August Oeffse,

Johann August Rahn,

Johann Christ. Schmidt,

Johann Georg Leop. Zuhle, Hallenscs, *discrimen inter ami-
cum perfidum et virtutis amantem* fictis personis in lu-
cem protrahent colloquio germanico.

Johann Heinrich Dedecke, Hallens. *Atheum cum morte lu-
ckantem* stilo germanico sistet pathetico.

Johann August Wohlfahrt, Hallenscs, *morientem serua-
toris amicum* stili elegantis germanici floribus sparget.

Vestra igitur, patriae PROCERES AMPLISSIMI,
Gymnasiique EPHORI GRAVISSIMI, frequenti praesentia,
quae Gymnasio insigni semper ornamento, iuuentuti literatae
acri fuit incitamento, si scholam nostram, alumnam vestram, beare
non dedignabimur: ad mutua quaeque honoris obseruantiaeque
officia nos habituri estis promptissimos, paratissimos.

P. P. e museo Gymnasii, die xxvi. August.
A. O. R. MDCCLXVII.

1018

1856 2

DE ATHEISMO
TOTIS GENTIBVS PERPERAM IMPVTATO
PRAEFATVS,

NATALEM GYMNASII
HALLENSIS
CCII

ORATORIO,
R. MDCCLXVII.
MERIDIE,
ECLAMATIONIBVS
NDVM
AVDIENDAS
ATRONORVM
LITERARIAE
ORVM
ESSENTIAM
ITAT
TAVST,
RGICAE,
PIANO.

